

Lee, I. (2010). Writing teacher education and teacher learning: testimonies of four EFL teachers. *Journal of Second Language Writing*, 19, 143–157.

Lim, G. S. (2011). The development and maintenance of rating quality in performance writing assessment: A longitudinal study of new and experienced raters. *Language Testing*, 28, 543–560.

Lumley, T. (2002). Assessment criteria in a large-scale writing test: what do they really mean to the raters?. *Language Testing*, 19(3), 246–276. <https://doi.org/10.1191/0265532202lt230oa>.

Mellati, M., & Khademi, M. (2018). Exploring Teachers' Assessment Literacy: Impact on Learners' Writing Achievements and Implications for Teacher Development. *Australian Journal of Teacher Education*, 43(6). <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2018v43n6.1>

Nemati, M., Alavi, S. M., Mohebbi, H., and Masjedlou, A. P. (2017). Teachers' writing profi-

ciency and assessment ability: the missing link in teachers' written corrective feedback practice in an Iranian EFL context. *Language Testing in Asia* 7:21. DOI 10.1186/s40468-017-0053-0.

Skar, G. B. & Jølle, L. J. (2017). Teachers as raters: An investigation of a long-term writing assessment program. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 17, 1-30. <https://doi.org/10.17239/L1ESLL-2017.17.01.06>.

Truscott J. (1999). The case for "The case against grammar correction in L2 writing classes": A response to Ferris. *Journal of second language writing*, (8)2, 111-122. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi/abs/10.1.1.598.1536&rep=rep1&type=pdf>.

doi/abs/10.1.1.598.1536&rep=rep1&type=pdf.

Weigle, S. C. (2002). *Assessing writing*. Cambridge: Cambridge University Press.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІНШОМОВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ВИШАХ УКРАЇНИ

Ольга Квасова, Тамара Кавицька, Вікторія Осідак

Анотація

Процес оцінювання іншомовного писемного мовлення залишається однією з активно досліджуваних проблем у теорії і практиці стандартизованого та навчального контролю. Значна увага у цих дослідженнях приділяється питанням визначення умов, які впливають на прийняття рішень щодо оцінки письма, та особливостей нарахування балів. Розуміння цих процесів дозволяє значно підвищити якість оцінювання іншомовного писемного мовлення. Стаття присвячена вивченню і аналізу особливостей контролю та оцінювання іншомовного писемного мовлення у навчальних практиках викладачів університетів. З цією метою було проведено опитування серед 104 викладачів англійської мови з 6 регіонів України. Опитування складалося з 13 питань, які дозволили отримати інформацію про традиційні форми, способи, прийом та засоби контролю і оцінювання писемного мовлення студентів вишів, використання рейтингових шкал та критеріїв оцінювання, профіль викладача у процесі здійснення оцінювання письма, шляхи забезпечення зворотного зв'язку та програми з підвищення загальної грамотності викладачів з питань контролю і оцінювання. Отримані результати свідчать про необхідність підвищення теоретичної підготовки викладачів з питань контролю та оцінювання, а також удосконалення практичних вмінь оцінювання іншомовного писемного мовлення у викладачів англійської мови.

Ключові слова: критерії оцінювання, рейтингові шкали, контроль та оцінювання іншомовного писемного мовлення, рівень компетентності викладачів з питань контролю та оцінювання, письмове завдання.

Vitae

Olga Kvasova, PhD, Associate Professor, Department of Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures, Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv. Her research interests include language testing and assessment (LTA), teaching and material design of English for Academic purposes and English for cross cultural communication. She is a member of ILTA, EALTA, IATEFL (TEA SIG), President of UALTA (<http://ualta.in.ua>)

Correspondence: olga.kvasova.1610@gmail.com; ualta@ukr.net

Tamara Kavytska, PhD, Associate Professor, Department of Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures, Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine. Her research interests lie within the areas of Translation Pedagogy, Cognitive and Rhetorical Grammar, Language Testing and Assessment.

Correspondence: kawicka_t@ukr.net

Viktoriya Osidak, PhD, Associate Professor, Department of Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures, Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine. Her areas of research interests are self-assessment in FLT, autonomous learning, learning strategies.

Correspondence: viktoriya_osidak@ukr.net.

УДК: 372:811

ORCID:0000-0001-5361-3554

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАННЯ АПОФАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СИНТАКСИСІ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються особливості організації самостійної роботи студентів-філологів з навчання апофатичних конструкцій у синтаксисі давньогрецької мови. Проаналізовано залежність використання різних апофатичних моделей від функціональної семантики іменних та дієслівних форм, та їх вживання у незалежних синтаксичних зворотах. Запропоновано комплекс завдань на визначення впливу функціонального синтаксису на вибір апофатичної моделі в прозових та поетичних текстах давньогрецької мови.

Ключові слова: самостійна робота, лінгводидактичні особливості, апофатичні конструкції, синтаксис давньогрецької мови, функціональна семантика.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Виконання завдань, що поставили перед вищою школою, вимагають пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, розроблення нових методів та організаційних форм взаємодії викладача і студентів. Сучасна концепція вищої освіти тісно пов'язує хід і результати навчання з рівнями організації самостійної роботи студентів на різних його етапах, що потребує розроблення теоретичних і методичних основ керівництва самостійною навчальною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень. На думку науковців, система вищої освіти покликана не лише давати студентам-філологам певну систему знань, формувати у них професійні уміння і навички, але й озброювати їх методикою самостійного пошуку. Питання самостійної роботи при вивченні синтаксису давньогрецької мови висвітлювалися в нечисленних публікаціях вітчизняних науковців. Методичні основи застосування взаємозіставного методу в навчанні граматики класичних мов ґрунтовно досліджені в працях В. Шовкового (Shovkovy, 2004;2005) лінгводидактичні особливості вивчення синтаксису давньогрецької мови стали предметом наукового пошуку автора статті (Zvonska, 1999; 2000; 2005), методика навчання майбутніх філологів системи давньогрецького дієслова були предметом дослідження Н.Чеп'якової (Scheryakova, 2015). Зважаючи на нечисленність публікацій з методики навчання класичних мов в цілому, та методики самостійної роботи при навчанні синтаксису

давньогрецької мови, вважаємо доцільним звернутися до розгляду лінгводидактичних особливостей організації самостійної роботи студентів-філологів з навчання апофатичних конструкцій у давньогрецькій мові.

Мета дослідження – визначити особливості організації самостійної роботи з навчання апофатичних конструкцій у синтаксисі давньогрецької мови.

Завдання дослідження – окреслити етапність завдань і вправ для самостійної роботи з навчання синтаксису давньогрецької мови, зокрема апофатичних конструкцій.

Виклад основного матеріалу. Вивчення синтаксису давньогрецької мови є важливим складником підготовки філологів-елліністів, оскільки метою курсу «давньогрецька мова» є формування у студентів знань структури давньогрецької мови, уміння читати, перекладати оригінальні твори давньогрецьких письменників, що не є можливим без досконалого знання синтаксису.

Основними завданнями вивчення синтаксису апофатичних конструкцій є насамперед такі: 1) сформувати у студентів систему теоретичних знань з синтаксису (синонімічні граматичні конструкції; функціональна семантика іменних та дієслівних форм (значення форм прямих та непрямих відмінків, однини та множини, форм часу, способу, стану дієслів); функціонально-семантичні граматичні поля; типи складних речень; узгодження часів і способів у системі гіпотаксису (consecutio temporum / attractio modi)); 2) забезпечення студентів

уміннями визначати функціональну семантику іменних та дієслівних форм в апофатичних конструкціях, передавати одні й ті ж граматичні значення різними формальними засобами, адекватно відтворювати при перекладі граматичні конструкції, визначати причини граматичних аномалій, встановлювати формальні та функціонально-семантичні відношення між граматичними явищами, віднаходити відповідники граматичних явищ в інших мовах.

Система типових завдань з синтаксису давньогрецької мови для аудиторної та позааудиторної самостійної роботи передбачає вироблення загальнонавчальних умінь та навичок, які зорієнтовані на розвиток у студентів умінь вчитися, на засвоєння теоретичних відомостей курсу мови, формування наукових поглядів на мовні явища, формування професійних умінь та навичок через систему професійно-зорієнтованих завдань, а також формування самостійності як невід'ємної професійної риси майбутніх філологів.

На етапі тренування для самостійної роботи пропонуються такі види вправ:

1. вправи на переклад та аналіз граматичних форм при апофазі,
2. виявлення можливих способів передачі давньогрецького тексту засобами української мови (вправи на переклад, в яких зустрічаються апофатичні моделі, які не мають формальних аналогів у рідній мові),
3. виявлення змісту граматичної форми в апофатичній конструкції,
4. пояснення вживання заперечних часток та займенників в системі паратаксису і гіпотаксису.

При навчанні синтаксису домінуватиме позааудиторна самостійна робота, оскільки переклад та аналіз оригінальних текстів потребує більшої затрати часу.

Характеристика самостійної роботи на цих етапах: за рівнем самостійності студентів вона буде високою, за видом діяльності – професійною, за формою організації – фронтальною, за проявом студентами самостійних дій – обов'язкова, за характером керівництва викладача – опосередкованою. Завдання, запропоновані студентам для самостійного виконання, перевіряються в аудиторії.

Розглянемо явища вживання апофатичних конструкцій у давньогрецькій мові залежно від функціонально-синтаксичних моделей.

Давньогрецька мова має дві прості заперечні частки: *οὐ* (*οὐκ*, *οὐχ*), що відповідає в латинській мові *non*, та *μή*, яка має значення латинської частки *ne*.

Частка *οὐ* і всі складені з нею заперечні слова: *οὐδέεις*, *οὐδειμία*, *οὐδέν жоден*; *οὐδέτερος жоден з двох*; *οὔτε* - *οὔτε ні – ні*; *οὐδέ і не*; *οὔποτε οὐδέποτε ніколи*; *οὐδαμῶς ніяк*; *οὐκέτι вже не заперечують об'єктивно, безпосередньо і фактично, тому ставляться в реченнях судження:*

– незалежних реченнях: *οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δέ* (Дем. 18, 288) *я не сказав цього і не написав*;

– у незалежних питальних реченнях: *σκοπέει δὴ, εἰ ὀρθῶς ἐξαιρήσομεν ἢ οὔ* (Пл. Пол. 387 D) *поглянь, чи правильно ми виберемо чи ні*.

– у розповідних і питальних реченнях для вираження експресивного сумніву чи заперечення. У сполученнях: *πῶς γὰρ οὐ як же ні, οὐδαμῶς зовсім ні, οὐ δῆτα у жодному разі, ніскільки*; у риторичних запитаннях: *οὐ βάρβαρος Φίλιππος*; (Дем. 3, 16) *чи не варвар Філіпп?*

– у підрядних додаткових із сполучниками *ὡς, ὅτι*: *καὶ ὅτι οὐκ ἐξήρκει τὰ ἐκείνου εἰς τὸν ἔκπλοον ἀκηκόατε* (Лис. 19, 55) *ви чули, що недостатньо його грошей для відплаття; ἀμφισβητοῦν, ὡς οὐκ ἀληθῆ λέγομεν* (Пл. Пол. 476 D) *він заперечує, що ми кажемо правду*;

– у відносних, які означають поодинокі явища, предмети: *τίς οὕτω μάλιστα, ὅστις οὔ σοι βούλεται φίλος εἶναι*; *хто є настільки безумцем, щоб не хотіти бути для себе другом?*

– причинових: *οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ἠσοᾶσθαι, ὅτι οὐ πολὺ ἐνίκων* (Θ. 7, 34) *афіняни вважали, що вони зазнали поразки, бо отримали незначну перемогу*;

– у наслідкових з присудком в особовій формі: *τοσαύτην ὥραν ἔλαβον, ὅσην οὐδέεις τῶν Ἑλλήνων ἔχουσι вони захопили таку велику країну, якої не мав ніхто з греків*;

– при предикативному або залежному дієприкметнику, в абсолютних дієприкметникових конструкціях, що замінюють підрядні часу, причини, способу дії: *οὔτ' εὐτυχοῦσα μάλλον οὔτ' ἀτωμένη* (Соф. Ант. 17) *але я не є щасливою, ані нещаснішою*; *οὐκ ἀπειλούντων, οὐκ ἐπαγγελλομένων* (дгел. τῶν ἀνθρώπων) *οὐδαμῶς ἐγὼ προσέδωκα τὴν εἰς ὑμᾶς εὐνοίαν* (Дем. 18, 322) *незважаючи на те, що мені погрожували, намагалися підкупити, я жодним чином не втратив прихильності до вас*;

– при дієслівних прикметниках на *-τός, -τέος*: *οὐ βιωτόν μοί ἐστι* (Ἀριστοφ. Ὀρ. 548) **мені не слід жити**, *οὐκ ἀθυμητέον* (Дем. 4, 3) **не треба зневажати**.

Заперечна частка *μή* і складені з нею заперечні слова: *μηδείς, μηδεμία, μηδέν ніхто, ніщо, μηδέτερος жоден з двох, μήτε...μήτε ні...-ні, μηδέ і не, μηδαμῶς, μηδαμῆ ніяк* і т. п. заперечують щось суб'єктивно, непередбачуване, тому ставляться у реченнях волевиявлення, можливості, умови та перед зворотами і конструкціями з їх значенням:

– у незалежних реченнях з присудком в:

α) імперативі: *μηδέεις ὑμῶν προσδοκησάτω ἄλλως* (Пл. Ἀπ. 17 С) **ніхто з вас хай не вважає тиме інакше**;

β) кон'юнктиві заборони: *μή φευρεθῆς ἄνους τε καὶ γέρον ἄμα* (Σοф. Ἀντ. 281) **не виявляй на старість безглуздя**;

γ) оптативі: *ἔλοιτο μὲν μή* (Евр. М. 83) **о, щоб він не загинув**;

– у підрядних додаткових реченнях після виразів боязні для позначення небажаності факту, якого остерігаються; поєднання двох заперечень *μή οὐ* вказує на застереження щодо бажаної обставини: *μή οὐ δέη ὑπολογίζεσθαι θάνατον* (Пл. Ἀп. 29 В) **не слід брати до уваги смерть**;

– у незалежних питальних реченнях:

α) з кон'юнктивом вагання (coniunctivus dubitativus): *τάλαντον δ' προίξ· μή λάβω*; **придане в талант; чи брати?**

β) з індикативом: *μή τι νεώτερον ἀγγέλλεις*; (Пл. Прот. 310 В) **нічого новішого не сповістиш?**

– у підрядних реченнях мети, входячи до складу сполучників *ἵνα μή, ὅπως μή, μή* **щоб не**: *πολλὰ διδάσκεις ἀφθόνως διὰ φθόνον, ὅπως πολλὰ ἀκούων μηδέ ἐν μάθω* (Дем. 49, 14) **ти щедро навчаєш із заздрощів, щоб багато чуючи, я нічого не навчився**;

– при інфінітиві мети, вираженому футуральним інфінітивом: *ἀμύουσι πάντες οἱ πολῖται, μήτε τὴν τάξιν λείψειν, ἀμυνεῖν δὲ τῇ πατρίδι καὶ μὴ παραδώσειν усі громадяни присягають не полишати бойового порядку, захищати і не зраджувати батьківщину*;

– наслідкових з присудком, вираженим інфінітивом: *πάν ποιῶσιν, ὥστε μὴ διδόναι δίκην* (Пл. Пол. 470 D) **нехай вони все роблять, щоб не потрапити до суду**;

– у протасисі умовного періоду: *ἐὰν δ' μή ἐθέλωσιν ἠσυχίαν ἄγειν, πάλιν τεμῶ δίχα* (Пл. Συμ. 190 D) **якщо ж не захочуть втихомиритись, знову їх розітну навпіл**; *φῶς εἰ μή εἶχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν* (Ξ. Ἀπομ. 4,3,3) **якщо не мали б ми світла, були б схожими на сліпих**;

– у відносних з відтінком умови, допусту, узагальнення: *ἂ μή οἶδα, οὐδὲ ὄλομαι εἶδέναι* (Ξ. Ἀπομ. 5, 7, 27) **того, чого не знаю, то не вважаю, що знаю**;

– у часових з відтінком умови: *ἥπερ μέγιστη γίνετα σωτηρία, ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῆ* (Евр. М. 14-15) **яке величезне щастя, коли жінка не ворогує з чоловіком**;

– при інфінітиві у конструкціях accusativus (nominativus) cum infinitivo та accusativus (nominativus) cum participio: *εὖ ἴστε μὴδὲν ἂν με ἐπιχειρήσουσα, εἰ ἐώρων* (Ἰс. 5, 13) **добре знайте, що я ні до чого не прагнув би, якщо б бачив**; *τοῦ δὲ φήσαντος μηκέτι τοῦτο ποιήσειν* (Плout. Ἀποφθ. 186 E) **він же сказав, що більше ніколи не вчинить так**;

– при субстантивованому інфінітиві: *φασὶν ἐκκεκηρῦχθαι τὸ μὴ τάφω καλύψαι μηδὲ κωκῦσαί τινα* (Σοф. Ἀντ. 27-28) **кажуть, що наказано нікому не ховати ні не оплакувати**;

– при інфінітиві, що означає заклик чи бажання: *θεοὶ μή με δουλείας τυχεῖν* (Αἰσχ. Ἐπт.Θ. 269) **боги, о щоб я не потрапив в рабство**;

– при атрибутивних і залежних дієприкметниках та в незалежних дієприкметникових зворотах, якщо вони замінюють умовні та ітеративні речення: *ὁ μὴ ἱατρός γε ἀνεπιστήμων, ὦν ὁ ἱατρός ἐπιστήμων* (Пл. Горγ. 459 В) **не лікар не може знати того, на чому знається лікар**; *μή ἀκουσομένων ἡμῶν οὕτω διανοεῖσθε* (Пл. Пол. 327 С) **зважте, що ми не станемо вас слухати**;

– при абстрактних іменниках, дієприкметниках, прикметниках: *τὸ μὴ ὄν – не суще, τὰ μὴ δίκαια – несправедливість*;

На окрему увагу заслуговують відхилення від наведених закономірностей, явища мовної аномалії та плеоназму заперечних слів. Такими є особливості апофатичних конструкцій: 1) у наслідкових реченнях, залежних від інфінітива чи дієприкметника, вживається заперечення *οὐ*: *ἔφασαν τοὺς στρατιώτας εἰς τοῦτο τρυφῆς ἐλθεῖν, ὥστε οὐκ ἐθέλειν πίνειν* (Ξ. Ἑλλ. 6, 2, 5) **казали, що воїни дійшли до такого свавілля, що не хотіли пити**; 2) сполучення *μόνον οὐ, μόνον οὐχί* означає приблизно, можливо: *μόνον οὐκ ἐν ταῖς ἀγκάλαις περιεφέρομεν*

αὐτοὺς ἀγαπῶντες (Ξ. Κιν. 5, 50) *кохаючи, ми ледь не на руках їх носили*; 3) слова ὅσον οὕτω, ὅσον οὐ означують *вже, приблизно, майже що, скоро*: ἐνόμισαν πολλαπλασίους μὲν ἢ ἐπιέναι, ὅσον δ' οὕτω παρεῖναι (Θ. 4, 125) *вони вирішили, що їх підійшло значно більше, ніж було насправді*; 4) у непрямих питальних реченнях однаковою мірою вживані заперечення οὐ і μή: σκοπεῖτε, εἰ δίκαια λέγω ἢ μή (Пл. Прот. 18 А) *погляньте, чи справедливо я кажу, чи ні*; 5) у незалежних реченнях ὅπως μή з майбутнім часом дійсного способу виражає інтенсивний заклик чи заборону (аналогічно й в українській мові): ὅπως ταῦτα μηδέεις ἀνθρώπων πείσεται (Λυσ. 1, 24) *нехай ніхто з людей у цьому не переконується*; 6) іноді, коли заперечення тісно пов'язане з наступним словом, так що його можна замінити відповідним синонімом, використовується οὐ замість μή: εἰ οὐ πολλοὶ ἦσαν (= εἰ ὀλίγοι ἦσαν) (Λυσ. 13, 62) *якщо не багато (= мало) було*; εἰ οὐκ ἐὰς (= εἰ κωλύεις) (Σοφ. Αἰ. 1132) *якщо не дозволяєш (= забороняєш)*; 7) якщо афективні дієслова пов'язані із заперечними словами, інфінітив-предикат нерідко плеонастично отримує подвійне заперечення μή οὐ" πείσομαι τοσοῦτον ὥστε μή οὐ καλῶς θανεῖν (Σοφ. Ἀντ. 97) *настільки переконуюсь, що радо помру*; 8) аналогічно не перекладається заперечення μή οὐ після виразів οὐ δύναμαι *не можу*, οὐχ οἶός τ' εἰμί *я не спроможний*, οὐχ ὁσιόν ἐστι *не дозволено*: οὐδέεις οἶος τ' ἐστιν ἄλλως λέγων μή οὐ καταγέλαστος εἶναι (Пл. Горγ. 509 А) *ніхто не може, кажучи інше, не бути осміяним*.

Плеонастичне вживання заперечних часток οὐ і μή при дієсловах:

– заперечення: ἀντιλέγω *заперечувати*, ἀρνεομαι *суперечити*, ἀμφισβητέω *сперечатись*: οὐδὲν ἀντιλέγω (Пл. Θεαιт. 169 С) *не заперечую*;

– заборони: εἶργω *закривати*, ἐμποδίζω *перешкоджати*, παύω *припиняти*: Προμηθεὺς ἔπαυσε θνητοὺς μή προδέρκεσθαι μόρον (Αἰσχ. Π. 248) *Прометей заборонив, щоб люди передбачували долю*;

– подвійне заперечення οὐ μή з кон'юнктивом аориста та футуральним індикативом служить для емпатичного підсилення заперечного значення: ἕως ἄν ἐμπνέω οὐ μή παύσομαι φιλοσοφῶν (Пл. Ἀп. 29 D) *допоки я дихаю, я не припиню займатись філософією*; τοὺς ποιητοὺς οὐ μή ποτε βελτίους ποιήσετε (Αἰσχιν. 3, 177) *лихих ви ніколи не зробите кращими*.

Особливо потрібно мати на увазі, що для вираження заперечення в давньогрецькій і латинській мовах, на відміну від української, достатньо одного заперечного слова.

Два заперечення або зберігають, або емпатично посилюють заперечне значення у випадках:

– якщо всі заперечення складні: οὐδέεις οὐτε κίνδυνος οὐτε πόλεμος περὶ τηλικόντων ἡμῖν τὸ μέγεθος γέγονεν (Ἰσ. 6, 7) *ані небезпека, ані війна через такі важливі справи не стали для нас великою перешкодою*; μηδέποτε μηδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἔλπιζε λήσειν (Ἰσ. 1, 16) *зробивши щось ганебне, ніколи не сподівайся приховати*; οὐδενὶ οὐδαμῆ οὐδαμῶς ουδεμίαν κοινοῖαν ἔχει (Пл. Пар. 166 А) *ні з ким, ніде, ніколи не має жодної спільності*;

– якщо після першого простого заперечення йде складне: μή λανθανέτω σε μηδέ τοῦτο (Ξ. Κυρ. 5, 2, 36) *нехай він не приховує тебе й це*; οὐκ ἔστιν οὐδὲν κρείσσον οἰκείου φίλου (Εὐρ. Ἀνδ. 986) *немає нічого кращого, ніж милий родич*.

Якщо ж після першого простого чи складного заперечення стоять заперечні частки οὐ чи μή, то все речення виходить стверджувальним: οὐδέεις οὐκ ἔπασχε (= πάντες ἔπασχον) τι ψυχῆν (Ξ. Συμ. 1, 9) *усі перетерпіли щось у душі*.

На етапі практики, який передбачає переклад не лише окремих речень, а цілісних оригінальних текстів, для самостійної роботи пропонуються прозові і поетичні тексти. Саме на цьому етапі найбільша увага приділяється самостійній поза аудиторній роботі, оскільки переклад значних фрагментів оригінальних текстів на заняттях буде малоефективним і займатиме багато часу. Характеристика самостійної роботи на етапі практики:

– за рівнем самостійності студентів вона буде високою,

– за видом діяльності – професійною,

– за формою організації – фронтальною,

– за проявом студентами самостійних дій – обов'язковою,

– за характером керівництва викладача – опосередкованою.

Завдання, запропоновані студентам для самостійного виконання, перевіряються в аудиторії. Для навчання апофатичних синтаксичних конструкцій ми пропонуємо такий спосіб організації самостійної роботи з оригінальними прозовими і поетичними текстами. *Вправа*.

Визначте функціональну семантику на рівні морфології та синтаксису та відповідно до неї вставте на місці крапок апофатичні слова.

Τί ποτ' οὖν τὸ αἴτιον ὧ ἀνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ τὸν μὲν οὕτω φανερώς ἀδικοῦντα, πόλεις καταλαμβάνοντα, ...δένα τούτων πάποτ' εἰπεῖν ὡς πόλεμον ποιεῖ, τοὺς δὲ ... πικρέπειν ...δὲ προῖεσθαι ταῦτα συμβουλεύοντας, τούτους τὸν πόλεμον ποιήσειν αἰτιᾶσθαι; ἐγὼ διδάξω ὅτι τὴν ὀργήν ἦν εἰκός ἐστι γενέσθαι παρ' ὑμῶν, ἂν τι λυπῆσθε τῷ πολέμῳ, εἰς τοὺς ὑπὲρ ὑμῶν λέγοντας τὰ βέλτιστα τρέψαι βούλονται, ἵνα τούτους κρίνητε, ... Φίλιππον ἀμύνησθε, καὶ κατηγορῶσιν αὐτοί, ... δίκην δῶσιν ὧν ποιοῦσι νῦν. τοῦτ' αὐτοῖς δύναται τὸ λέγειν ὡς ἄρα βούλονται πόλεμόν τινας ποιῆσαι παρ' ὑμῖν, καὶ περὶ τούτων ἡ διδασκαλία αὕτη ἐστίν. ἐγὼ δ' οἶδ' ὅτι ...γράψαντος Ἀθηναίων ...δενὸς πόλεμον, πολλὰ Φίλιππος ἔχει τῶν τῆς πόλεως, καὶ νῦν εἰς Καρδίαν πέπομφε βοήθειαν. εἰ μέντοι βουλόμεθ' ἡμεῖς ... προσποιεῖσθαι πολεμεῖν αὐτὸν ἡμῖν, ἀνοητότατος πάντων ἂν εἴη τῶν ὄντων ἀνθρώπων, εἰ τοῦτ' ἐξελέγχοι.

λέξω δὲ μέμψιν ...τιν' ἀνθρώποις ἔχων, ἀλλ' ὧν δέδωκ' εὖνοιαν ἐξηγούμενος· οἱ πρῶτα μὲν βλέποντες ἔβλεπον μάτην, κλύοντες ... ἤκουον, ἀλλ' ὄνειράτων ἀλίγκιοι μορφαῖσι τὸν μακρὸν βίον ἔφυρον εἰκᾶ πάντα, ...τε πλινθυφεῖς δόμους προσείλους ἦσαν, ... ξυλουργίαν· κατώρυχες δ' ἔνοιον ὡστ' ἀήσυροι μύρμηκες ἀντρων ἐν μυχοῖς ἀνηλίους. ἦν δ' ...δὲν αὐτοῖς ...τε χεῖματος τέκμαρ ...τ' ἀνθεμῶδους ἦρος ...τε καρπίμου θέρους βέβαιον, ἀλλ' ἄτερ γνώμης τὸ πᾶν ἔπρασσον, ἔστε δὴ σφιν ἀντολὰς ἐγὼ ἄστρων ἔδειξα τάς τε δυσκρίτους δύσεις.

На етапі систематизації знань студентів є доцільним застосовувати завдання для поглиблення знань, умінь та навичок оперування синтаксичним матеріалом, для формування міжмовної мобільності у свідомості студентів, розуміння змісту граматичного явища, умінь відмежовувати його від форми, елементарних знань з історичного синтаксису, умінь пояснювати умови функціонування синтаксичного явища в контексті, умінь визначати причини мовних аномалій, знань з фонетики та лексики класичних мов, загальнофілологічних знань;

удосконалення умінь перекладу та граматичного аналізу давньогрецьких текстів.

Вважаємо доцільним проводити заняття з систематизації знань студентів після вивчення блоків таких тем:

1. Функціональна семантика іменних частин мови в апофатичних конструкціях.

2. Функціональна семантика дієслова та синтаксичні звороти в апофатичних конструкціях.

Передбачається виконання таких завдань:

1) завдання на формування міжмовної мобільності у свідомості студентів; 2) завдання на розуміння змісту граматичного явища, на відмежування його від форми; 3) завдання на формування елементарних знань з історичного синтаксису; 4) завдання на формування умінь пояснювати умови функціонування граматичного явища; 5) завдання на формування умінь визначати причини мовних аномалій; 6) завдання на формування загальнофілологічних знань.

Пропонуємо такі завдання для узагальнення теми «Функціональна семантика іменних частин мови в апофатичних конструкціях»:

1. Визначте функціонально-семантичний діапазон відмінків у апофатичних моделях.

2. Визначте функціональну семантику заперечних займенників давньогрецької мови.

3. Визначте засоби передачі апофатичної локативності у давньогрецькій мові.

4. Визначте засоби передачі апофатичної сепаративності у давньогрецькій мові.

5. Визначте засоби передачі апофатичної інструментальності у давньогрецькій мові.

6. Визначте засоби передачі апофатичної каузальності у давньогрецькій мові.

7. Визначте засоби передачі апофатичної соціативності у давньогрецькій мові.

8. Визначте засоби передачі апофази суб'єкта та об'єкта у давньогрецькій мові

9. Визначте засоби передачі апофатичної невизначеності у давньогрецькій мові.

10. Визначте засоби передачі апофази місця та напрямку у давньогрецькій мові.

Пропонуємо завдання для узагальнення теми «Функціональна семантика дієслова та синтаксичних зворотів в апофатичних конструкціях»:

1. Зіставте функціонально-семантичний діапазон аориста і перфекта та аналогію чи розбіжності вживання апофатичних слів.

2. Визначте функціональну семантику презента та її вплив на вибір апофатичної моделі.

3. Визначте семантику умовного способу в давньогрецькій мові та вживання при ньому заперечень.

4. Визначте семантику інфінітивних форм давньогрецької мови та вживання заперечень залежно від неї.

5. Визначте особливості апофази синтаксичного звороту *ablativus absolutus* у давньогрецькій мові.

6. Визначте засоби перекладу зворотів *accusativus (nominativus) cum infinitive* з апофазою.

7. Визначте особливості апофази залежно від функціональної семантики часових, способових та станових форм дієслова у давньогрецькій мові.

8. Визначте природу та особливості апофази в конструкціях *ablativus absolutus*, *accusativus (nominativus) cum infinitivo (participio)* у давньогрецькій мові.

9. Визначте особливості апофази при оптативі в давньогрецькій мові.

10. Поясніть вживання апофатичних конструкцій при дієприкметниках у давньогрецькій мові.

11. Вкажіть на особливості вживання заперечних слів при словах, що мають перфектну (футуральну) семантику в давньогрецькій мові.

12. Визначте вживання заперечень при керуючих словах при синтаксичних зворотах *accusativus (nominativus) cum infinitivo*.

Наведені вище завдання можуть виконуватися індивідуально та колективно (у формі дискусії).

Висновки. Отже, аналіз лінгводидактичної літератури, присвяченої організації самостійної роботи з навчання давньогрецької мови, аналіз досліджень з методики навчання класичних мов дозволили окреслити особливості самостійної роботи студентів-філологів з навчання апофатичних конструкцій у синтаксисі давньогрецької мови на різних етапах та запропонувати комплекс завдань з визначення впливу функціонального синтаксису на вибір апофатичної моделі в прозових та поетичних текстах давньогрецької мови.

Перспективою подальших досліджень має стати експериментальна перевірка ефективності розробленої організації самостійної

роботи у навчанні синтаксису давньогрецької мови студентів-філологів.

References

Zvonska L.L. (1999). *Vnutrishnya sruktura davnyogrezkoi movy: osoblyvosti funkzionalno-go syntaksysu systemy dieslova* (Звонська Л. Л. Внутрішня структура давньогрецької мови: особливості функціонального синтаксису системи дієслова. – К.: УЕЗ, 1999. – 84 с.). Print.

Zvonskaya L.L. (2000). *Funkzionalnaya semantika apophqtischeskikh modeley v drevnegrescheskom yazyke* (Звонская Л.Л. Функціональна семантика апофатических моделей в древнегреческом языке // *Res linguistica*. – Москва: Academia, 2000. – С. 430-435.). Print.

Zvonska L.L., Shovkovy V.M. (2005). *Metodychna rozrobka dlya samostiinoi roboty z syntaksysu davnyogrezkoi movy* (Звонська Л. Л., Шовковий В. М. Методична розробка для самостійної роботи з синтаксису давньогрецької мови. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2005. – 74 с.). Print.

Schepiyakova I. Yu. (2015). *Navschannya majbutnikh philologiv pokhidnykh diyesliv davnyogrezkoi movy* (Чепякова І. Ю. Навчання майбутніх філологів похідних дієслів давньогрецької мови: автореферат дис. ... кандидата педагогічних наук: 13.00.02 / Чепякова Інна Юріївна; Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2015. – 22 с.). Print.

Shovkovy V.M. (2005). *Metodyka vykladannya klasyschnykh mov* (Шовковий В. М. Методика викладання класичних мов. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. – 58 с.). Print.

Shovkovy V.M. (2004). *Metodychni osnovy zastosyvannya vzayemozistavnogo metodu v navschanni gramatyky klasyschnykh mov* (Шовковий В. М. Методичні основи застосування взаємозіставного методу в навчанні граматики класичних мов: автореферат дис. ... кандидата педагогічних наук: 13.00.02 / Шовковий Вячеслав Миколайович; Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2004. – 21 с.). Print.